

**ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОХОРО-
НУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОД-
НОГО СЕРЕДОВИЩА»** – основопо-

ложний нормат.-прав. акт у системі екол. зак-ва, яким визначаються прав., екон. та соц. основи організації охорони навколишнього природ. середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь, прийнятий Верховною Радою УРСР 25 черв. 1991. Цей Закон є найважливішим спец. Законом серед джерел екол. права. Складається з преамбули, 16 розд., що включають 72 ст.: заг. положення; екол. права та обов'язки громадян; повноваження рад у галузі охорони навколишнього природ. середовища; повноваження органів управління в галузі охорони навколишнього природ. середовища; спостереження, прогнозування, облік та інформування в галузі навколишнього природ. середовища; стандартизація і нормування в галузі охорони навколишнього природ. середовища; контроль і нагляд у галузі охорони навколишнього природ. середовища; регулювання використання природ. ресурсів; екон. механізм забезпечення охорони навколишнього природ. середовища; заходи щодо забезпечення екол. безпеки; природ. території та об'єкти, що підлягають особл. охороні; надзв. екол. ситуації; вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природ. середовища; відповідальність за порушення зак-ва про охорону навколишнього природ. середовища; міжнар. відносини України у галузі охорони навколишнього природ. середовища.

Законом визначені завдання у сфері охорони навколишнього природ. середовища, а саме: регулювання від-

носин у галузі охорони, використання і відтворення природ. ресурсів, забезпечення екол. безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу госп. та ін. діяльності на навколишнє природ. середовище, збереження природ. ресурсів, генет. фонду живої природи, ландшафтів та ін. природ. комплексів, унікальних територій та природ. об'єктів, пов'язаних з істор.-культ. спадщиною.

У Законі закріплені осн. принципи охорони навколишнього природ. середовища: пріоритетність вимог екол. безпеки, обов'язковість додержання екол. стандартів, нормативів та лімітів використання природ. ресурсів при здійсненні госп., управлінської та ін. діяльності; гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; обов'язковість оцінки впливу на довкілля; встановлення екол. податку, рентної плати за спец. використання води, рентної плати за спец. використання ліс. ресурсів, рентної плати за користування надрами відповідно до ПдКУ тощо. Відповідно до Закону природ. ресурси України є власністю Укр. народу. Держ. охороні і регулюванню використання на території України підлягають: навколишнє природ. середовище як сукупність природ. і природ.-соц. умов та процесів, природ. ресурси, які залучені в госп. обіг, так і невикористовувані в економіці в цей період (земля, надра, води, атмосф. повітря, ліс та ін. рослинність, тварин. світ), ландшафти та ін. природ. комплекси. Особл. держ. охороні підлягають території та об'єкти ПЗФ України й ін. території та об'єкти, визначені відповідно до зак-ва України. Держ. охороні від негативного впливу

несприятливої екол. обстановки підлягають також здоров'я і життя людей.

Вперше на законодавчому рівні в Законі закріплені екол. права та обов'язки громадян України.

Визначаються повноваження у галузі охорони навколишнього природ. середовища таких органів, як: ВРУ; Верховна Рада АРК; органи місц. самоврядування; КМУ; Рада міністрів АРК; виконавчі органи сільс., селищних, міських, місц. рад; центр. орган виконавчої влади, що забезпечує формування держ. політики у сфері навколишнього природ. середовища, в галузі охорони навколишнього природ. середовища та використання природ. ресурсів та ін. А також окреслюються повноваження громад. орг-цій.

Система держ. моніторингу навколишнього природ. середовища в Україні створюється з метою забезпечення збору, обробки, збереження та аналізу інформації про стан навколишнього природ. середовища, прогнозування його змін та розробки науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень в Україні. Спостереження за станом навколишнього природ. середовища, рівнем його забруднення здійснюється центр. органом виконавчої влади, що реалізує держ. політику у сфері охорони навколишнього природ. середовища, ін. спеціально уповноваженими держ. органами, а також підприємствами, установами та орг-ціями, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природ. середовища.

Законом регулюються питання: стандартизації і нормування в галузі охоро-

ни навколишнього природ. середовища; ведення кадастрів та обліку об'єктів, що шкідливо впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природ. середовища; держ. контролю у сфері охорони навколишнього природ. середовища, рац. використання, відтворення і охорони природ. ресурсів; екол. інформаційного забезпечення.

Використання природ. ресурсів в Україні відповідно до Закону здійснюється в порядку заг. і спец. користування (ст. 38).

Визначені екон. заходи забезпечення охорони навколишнього природ. середовища передбачають: взаємозв'язок усієї управлінської, наук.-техн. та госп. діяльності підприємств, установ та орг-цій з рац. використанням природ. ресурсів та ефективністю заходів із охорони навколишнього природ. середовища на основі екон. важелів; визначення джерел фінансування заходів щодо охорони навколишнього природ. середовища; встановлення лімітів використання природ. ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природ. середовище; встановлення ставок екол. податку; надання підприємствам, установам і орг-ціям, а також громадянам податкових, кредитних та ін. пільг при впровадженні ними маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні ін. ефективних заходів щодо охорони навколишнього природ. середовища; відшкодування в установленому порядку збитків, завданих порушенням зак-ва про охорону навколишнього природ. середовища.

Закон передбачає екол. вимоги до розміщення, проектування, будівни-

цтва, реконструкції, введення в дію та експлуатації підприємств, споруд та ін. об'єктів. Встановлюється порядок охорони навколишнього природ. середовища при застосуванні засобів захисту рослин, мінеральних добрив, нафти і нафтопродуктів, токсичних хім. речовин та ін. препаратів. Закон регулює правовідносини, що виникають під час охорони навколишнього природ. середовища: від неконтрольованого та шкідливого біол. впливу; від акустичного, електромагнітного, іонізуючого та ін. шкідливого впливу фіз. факторів та радіац. забруднення; від забруднення відходами; від шкідливого впливу транспортних засобів.

У Законі до природ. територій та об'єктів, які підлягають особл. охороні, належать: ПЗФ України; курортні та лікувально-оздоровчі зони; рекреаційні зони; водозахисні та полезахисні території. Відповідно до Закону рідкісні, і такі, що перебувають під загрозою зникнення, види тварин. і росл. світу заносяться до Червоної кн. України.

Визначається у Законі й прав. режим надзв. екол. ситуацій. Спори у галузі охорони навколишнього природ. середовища вирішуються судом, місц. радами чи органами, які утворюються ними, відповідно до їх компетенції і в порядку, встановленому зак-вом України. Спори підприємств, установ і орг-цій України у галузі охорони навколишнього природ. середовища з підприємствами, установами та орг-ціями ін. держав розглядаються комісіями, що утворюються на паритетних засадах із представників України і заінтересованих держав, або третейським судом. Також встановлюється відповідальність за порушення

зак-ва про охорону навколишнього природ. середовища. Порушення зак-ва України про охорону навколишнього природ. середовища тягне за собою встановлену цим Законом та ін. зак-вом України дисциплінарну, адм., цив. і крим. відповідальність. Шкода, заподіяна внаслідок порушення зак-ва про охорону навколишнього природ. середовища, підлягає компенсації в повному обсязі.

Визначені істотні положення щодо участі України у міжнар. співробітництві у галузі охорони навколишнього природ. середовища.

Цим Законом регулюються практично всі види сусп. екол. правовідносин, визначальні прав. інститути. Закон є основою для формування галузі екол. права та зак-ва.

Лит.: Шпак А. П., Черінько П. М., Полторацька Т. В. Гармонізуючи відносини соціуму з довкіллям (До 40-річчя програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера») // Вісник Національної академії наук України, Х., 2011, №2; Балюк Г. Проблемы законодательной регламентации и реализации в Украине экологической составляющей концепции устойчивого развития // Ежегодник украинского права, 2012, №4.

Г. В. Анісімова.